

C. SALLVSTII CRISPI - BELLVM IVGVRTINVM

LXXXV

"Scio ego, Quirites, plerosque non eisdem artibus imperium a uobis petere et postquam adepti sunt gerere: primo industrios, supplicis, modicos esse, dein per ignauiam et superbiam aetatem agere. Sed mihi contra ea uidetur: nam quo pluris est uniuersa res publica quam consulatus aut praetura, eo maiore cura illam administrari quam haec peti debere. Neque me fallit, quantum cum maximo beneficio uostro negoti sustineam. Bellum parare simul et aerario parcere, cogere ad militiam eos quos nolis offendere, domi forisque omnia curare; et ea agere inter inuidos occursantis factiosos, opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii si deliquere, uetus nobilitas, maiorum fortia facta, cognatorum et adfinium opes, multae clientelae, omnia haec praesidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitae, quas necesse est uirtute et innocentia tutari; nam alia infirma sunt. Et illud intellego, Quirites, omnium ora in me conuorsa esse; aequos bonosque fauere, quippe mea bene facta rei publicae procedunt, - nobilitatem locum inuadendi quaerere. Quo mihi acrius adnitendum est, uti neque uos capiamini et illi frustra sint. Ita ad hoc aetatis a pueritia fui, uti omnis labores et pericula consueta habeam. Quae ante uostra beneficia gratuito faciebam, ea uti accepta mercede deseram, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulauere; mihi, qui omnem aetatem in optumis artibus egi, bene facere iam ex consuetudine in naturam uortit. Bellum me gerere cum Iugurtha iussistis, quam rem nobilitas aegerrime tulit. Quaeso, reputate cum animis uostris, num id mutare melius sit, siquem ex illo globo nobilitatis ad hoc aut aliud tale negotium mittatis, hominem ueteris prosapiae ac multarum imaginum et nullius stipendi: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. ita plerumque euenit, uti quem uos imperare iussistis, is sibi imperatorem alium quaerat. Atque ego scio, Quirites, qui, postquam consules facti sunt, et acta maiorum et Graecorum militaria praecepta legere coeperint: praeposteri homines; nam gerere quam fieri tempore posterius, re atque usu prius est. Comparete nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem nouom. Quae illi audire aut legere solent, eorum partem uidi, alia egomet gessi: quae illi litteris, ea ego militando didici. Nunc uos existumate, facta an dicta pluris sint. Contemnunt nouitatem meam, ego illorum ignauiam: mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quamquam ego

naturam unam et communem omnium existumo, sed fortissimum quemque generosissimum. Ac si iam ex patribus Albini aut Bestiae quaeri posset, mene an illos ex se gigni maluerint, quid responsuros creditis, nisi sese liberos quam optimos uoluisse? Quodsi iure me despiciunt, faciant idem maioribus suis, quibus, uti mihi, ex uirtute nobilitas coepit. Inuident honori meo: ergo inuideant labori, innocentiae, periculis etiam meis, quoniam per haec illum cepi. Verum homines corrupti superbia ita aetatem agunt, quasi uostros honores contemnant; ita hos petunt, quasi honeste uixerint. Ne illi falsi sunt, qui diuorsissimas res pariter exspectant, ignauiae uoluptatem et praemia uirtutis. Atque etiam, cum apud uos aut in senatu uerba faciunt, pleraque oratione maiores suos extollunt: eorum fortia facta memorando clariores sese putant. Quod contra est: nam quanto uita illorum praeclarius, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: maiorum gloria posteris quasi lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Huiusce rei ego inopiam fateor, Quirites; uerum, id quod multo praeclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc uidete quam iniqui sint: quod ex aliena uirtute sibi adrogant, id mihi ex mea non concedunt, scilicet quia imagines non habeo, et quia mihi noua nobilitas est, quam certe peperisse melius est quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si iam mihi respondere uelint, abunde illis facundam et compositam orationem fore. Sed in uostro maximo beneficio cum omnibus locis me uosque maledictis lacerent, non placuit reticere, nequis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia nulla oratio laedere potest: quippe uera necesse est bene praedicet, falsam uita moresque mei superant. Sed quoniam uostra consilia accusantur, qui mihi summum honorem et maximum negotium inposuistis, etiam atque etiam reputate, num eorum paenitendum sit. Non possum fidei causa imagines neque triumphos aut consulatus maiorum meorum ostentare; at, si res postulet, hastas uexillum phaleras, alia militaria dona, praeterea cicatrices aduorso corpore. Hae sunt meae imagines, haec nobilitas, non hereditate relicta, ut illa illis, sed quae egomet meis plurimis laboribus et periculis quaesiui. Non sunt composita uerba mea; parui id facio. Ipsa se uirtus satis ostendit: illis artificio opus est, ut turpia facta oratione tegant. Neque litteras Graecas didici: parum placebat eas discere, quippe quae ad uirtutem doctoribus nihil profuerant. At illa multo optima rei publicae doctus sum: hostem ferire, praesidium agitare, nihil metuere nisi turpem famam, hiemem et aestatem iuxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam et laborem tolerare. His ego praeceptis milites hortabor; neque illos arte colam, me

opulenter, neque gloriam meam laborem illorum faciam: hoc est utile, hoc ciuile imperium. Namque cum tute per mollitiam agas, exercitum supplicio cogere, id est dominum, non imperatorem esse. Haec atque talia maiores uostri faciundo seque remque publicam celebrauere. Quis nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum aemulos contemnit; et omnis honores non ex merito, sed quasi debitos a uobis repetit. Ceterum homines superbissimi procul errant. Maiores eorum omnia, quae licebat, illis reliquere, diuitias, imagines, memoriam sui praeclaram; uirtutem non reliquere, neque poterant: ea sola neque datur dono neque accipitur. Sordidum me et incultis moribus aiunt, quia parum scite conuiuium exorno, neque histrionem ullum, neque pluris pretii cocum quam uilicum habeo. Quae mihi lubet confiteri, Quirites. Nam ex parente meo et ex aliis sanctis uiris ita accepi: munditias mulieribus, laborem uiris conuenire, omnibusque bonis oportere plus gloriae quam diuitiarum esse; arma, non supellectilem decori esse. Quin ergo quod iuuat, quod carum aestumant, id semper faciant: ament, potent; ubi adulescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conuiuuis, dediti uentri et turpissumae parti corporis: sudorem, puluerem, et alia talia relinquunt nobis, quibus illa epulis iucundiora sunt. Verum non ita est: nam ubi se flagitiis decorauere turpissimi uiri, bonorum praemia ereptum eunt. Ita iniustissime luxuria et ignauia, pessumae artes, illis qui coluere eas nihil officiant, rei publicae innoxiae cladi sunt. Nunc quoniam illis, quantum mei mores, non illorum flagitia poscebant, respondi, pauca de re publica loquar. Primum omnium de Numidia bonum habete animum, Quirites: nam quae ad hoc tempus Iugurtham tutata sunt, omnia remouistis: auaritiam, inperitiam atque superbiam. Deinde exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis strenuus quam felix: nam magna pars eius auaritia aut temeritate ducum attrita est. Quam ob rem uos, quibus militaris aetas est, adnitimini mecum et capessite rem publicam: neque quemquam ex calamitate aliorum aut imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine aut in proelio consultor idem et socius periculi uobiscum adero, me uosque in omnibus rebus iuxta geram. Et profecto dis iuuantibus omnia matura sunt, uictoria, praeda, laus: quae si dubia aut procul essent, tamen omnis bonos rei publicae subuenire decebat. Etenim nemo ignauia immortalis factus est, neque quisquam parens liberis uti aeterni forent optauit, magis uti boni honestique uitam exigent. Plura dicerem, Quirites, si timidis uirtutem uerba adderent; nam strenuis abunde dictum puto".